

4.2 OPPIMISEN TUKI JA ERITYISOPETUS

4.2.1 OPPIMISEN TUEN TEHTÄVÄKUVAT

Oppimisen tuki tarkoittaa opiskelijan yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastaamista sekä yhteisöllisiä ja opiskeluympäristöön liittyviä menetelmiä. Tukea järjestetään monipuolisesti, joustavasti ja vaihtoehtoisia menetelmiä hyödyntäen. Oppimisen tukea voidaan toteuttaa opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti sekä yksilö- että ryhmämuotoisesti.

Lukio-opiskelu perustuu opiskelijan aktiivisuuteen ja oma-aloitteisuuteen opintojen edistämisessä. Opiskelijan velvollisuutena on osallistua opetukseen, jollei poissaololle ole perusteltua syytä, sekä suorittaa tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyä asiallisesti. Opintoihin kuuluu lisäksi niiden tavoitteiden ja sisällön kannalta tarpeellinen ja opiskelijan kannalta kohtuullinen määrä opiskelijan omatoimista työskentelyä.

Opiskelija voi hakeutua itse tai hänet voidaan ohjata tukitoimien pariin. Opiskelijalla ei kuitenkaan ole velvollisuutta ottaa vastaan oppimisen tukea. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijan poissaoloa koskevista menettelyistä. Oppimisen tukea ei ole suunnattu opiskelijan omavalintaisten tai luvattomien poissaolojen aiheuttamaan opinnoissa jälkeen jäämiseen. Oppimisen tuen tarpeen arvioinnissa huomioidaan kuitenkin opiskelijan elämäntilanne kokonaisuudessaan.

Oppimisen tuen pääpaino on helposti saavutettavassa tuessa, jota annetaan opiskelijalle heti tuen tarpeiden ilmetessä, ja jolla voidaan ennaltaehkäistä vaikeuksien kasautumista. Oppimisen tuki on tarkoitettu aineenopetuksen tueksi niille opiskelijoille, joilla on vaikeuksia suoriutua opinnoistaan. Tukitoimet toteutetaan opetushenkilöstön yhteistyönä. Tukitoimia ovat aineenopettajan antama tukiopetus, aineenopettajan ja erityisopettajan antama opetus sekä erityisopettajan, opinto-ohjaajan ja muun henkilöstön antama tuki ja ohjaus. Tukitoimia on annettava riittävästi, oikea-aikaisesti ja siten, että ne edistävät opiskelijoiden oppimista, osaamisen osoittamista, jatko-opintoihin siirtymistä ja hyvinvointia.

Aineenopettaja ottaa huomioon opiskelijan tuen tarpeet oppituntien suunnittelussa ja opetusjärjestelyissä. Hän vastaa oman oppiaineensa osalta opiskelu- ja oppimisen taitojen opettamisesta sekä niiden kertaamisesta opintojaksoittain. Hän myös valitsee käyttöön monipuolisia opetusmenetelmiä ja eriyttää opetusta vastaten opiskelijoiden tukitoimien toteutumisesta omassa opetuksessaan.

Opiskelijalla on oikeus saada oppimisen vaikeuksiin tukiopetusta eli aineenopettajien antamaa opetusta ja ohjausta oppimiseen liittyviin tuen tarpeisiin vastaamiseksi. Tukiopetusta voidaan antaa opiskelijalle, joka on jäänyt jälkeen opinnoissaan tai tarvitsee muusta syystä tukea tai ohjausta opintojen suorittamiseksi. Tukiopetusta voidaan antaa myös opiskelutaitojen, kuten kielellisten, matemaattisten tai tietoteknisten valmiuksien, vahvistamiseksi tai opiskelutekniikkaan liittyvien taitojen tukemiseksi. Tukiopetukseen voi

liittyä kielitaidon vahvistamista, kun opiskelijalla on puutteellinen osaaminen opetuskielen sanastossa tai kielen käytön tavoissa. Tukiopetusta voidaan järjestää kaikille lisäopetusta tarvitseville ja sitä haluaville säännöllisinä, avoimina oppiaineittaisina tukipajoina sekä tarvittaessa erikseen opiskelijoiden ja opettajan keskenään sopimana ryhmä- tai yksilömuotoisena tukiopetuksena.

Osana oppimisen tukea tarjotaan erityisopettajan antamaa opetusta, tukea ja ohjausta. Tällaisesta erityisopettajan matalalla kynnyksellä antamasta oppimisen tuesta ei tehdä lukiolain mukaista erityisopetuksen hallintopäätöstä. Erityisopettajan antama tuki voi olla esimerkiksi keskustelua opiskelijan tuen tarpeista ja opiskelua tukevista keinoista tai oppimisen vaikeuksien selvittelyä, kuten lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksien testaamista tai muiden oppimisen vaikeuksien tarkempiin selvittelyihin ohjaamista. Lisäksi erityisopettaja voi yhdessä opiskelijan kanssa miettiä opiskelijalle sopivia opiskelustrategioita sekä antaa tukea ja ohjausta opiskelutaitojen kehittämiseen, kokonaisuuksien jäsentämiseen, tehtävien aikatauluttamiseen ja valmiiksi saamiseen sekä itsenäiseen, tavoitteelliseen opiskeluun. Erityisopettajan opetus ei ole oppiainesisältöjen opetusta. Erityisopettaja voi tukea opiskelijaa myös konsulttoimalla aineenopettajia opiskelijan tuen tarpeen huomioinnista. Edellä kuvattu erityisopettajan antama tuki on useimmiten riittävää opiskelijalle, jolla on kapea-alaisia oppimisen vaikeuksia tai lukemisen, kirjoittamisen tai matematiikan oppimisen vaikeuksia.

Erityisopettajan antamaa oppimisen tukea on myös ylioppilastutkinnon erityisjärjestelyiden tarpeen arviointi sekä lukioaikaisten oppimisen ja osaamisen osoittamisen tapojen ja erityisjärjestelyjen suunnittelu yhteistyössä aineenopettajien kanssa. Opiskelijalle on annettava mahdollisuus kokeilla ja harjoitella erityisjärjestelyjä lukio-opintojen aikana, jotta niiden hyötyä, tarvetta ja toimivuutta voidaan arvioida sekä harjoittelun kautta oppia käyttämään niitä työskentelyä tukevasti. Erityisopettaja ohjaa erityisjärjestelyjä ylioppilastutkinnon kokeisiin hakevaa opiskelijaa tarvittavien lausuntojen hankkimisessa ja erityisjärjestelyhakemuksen tekemisessä. Hakemuksen hyväksyy rehtori ja päätöksen asiassa antaa ylioppilastutkintolautakunta. Myönnettyjen erityisjärjestelyiden toteutumisesta ylioppilastutkinnon kokeissa vastaa rehtori saatujen päätösten mukaisesti.

Lukiolain mukaan opiskelijan tuen tarvetta on arvioitava opintojen alussa ja säännöllisesti opintojen edetessä. Aineenopettajat arvioivat tuen tarvetta yhdessä opiskelijan ja tarvittaessa alaikäisen opiskelijan huoltajan kanssa. Aineenopettaja välittää opiskelijakohtaista tukitarvetietoa myös ryhmänohjaajalle ja erityisopettajalle. Tuen tarpeen arvioinnissa voivat opiskelijan suostumuksella olla mukana myös muut tuen järjestämisen kannalta tarpeelliset asiantuntijat. Tuen tarpeen tunnistaminen voi lisäksi pohjautua perusopetuslain ja oppivelvollisuuslain perusteella perusopetuksesta lukiokoulutukseen siirrettävään koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömään tietoon tai aineenopettajien ja muun henkilöstön havaintoihin. Tuen tarpeen arvioinnissa käytetään myös seulontoja ja haastatteluja. Opiskelijaa rohkaistaan itse kertomaan jo opintojen alussa aineenopettajille,

erityisopettajalle tai opinto-ohjaajalle oppimisen vaikeuksistaan, jos ne eivät ole tulleet muuten esille.

Vieraskielisten opiskelijoiden tukitarvearvioinnin opintojen alkuvaiheessa tekee S2-opettaja yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Opintojen alkuvaiheessa kartoitetaan opiskelijan suomen kielen taitotaso ja selvitetään opiskelijan suomen kielen opiskeluhistoriaa. Lukio-opinnoista suoriutumisen kannalta opiskelijan suomen kielen taidon vähimmäistason tulisi olla B1.1. Opiskelijan kielitaidon kehittymistä seuraa S2-opettaja yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Kielitaidon kartoittava aineenopettaja huolehtii, että opiskelija tietää mahdollisuudesta tukitoimien kirjaamiseen, ja selvittää samalla opiskelijan toiveen/suostumuksen asian kirjaamiseen, suostumus kirjataan opiskelijahallintojärjestelmään. Linjaus opiskelijaksi hyväksyttävän riittävästä kielitaidosta opintojen alkaessa on tarkemmin esillä kohdassa 4.2.2.

Ryhmänohjaaja seuraa säännöllisesti ryhmänsä opiskelijoiden opintojen etenemistä, oppimisen tuen tarvetta ja koulunkäynnin säännöllisyyttä tukien samalla opiskelijoiden hyvinvointia koulunkäynnissä. Poissaolojen seuranta toimintaohjeineen on kirjattu opiskeluhuoltosuunnitelmaan. Ryhmänohjaaja kokoaa aineenopettajilta tietoa opiskelijan opintojen sujumisesta sekä välittää tukitarvehuomioita erityisopettajalle. Ryhmänohjaaja pitää lisäksi yhteyttä alaikäisen opiskelijan huoltajiin opiskelijan koulunkäyntiin liittyvien, keskustelua vaativien asioiden osalta.

Opinto-ohjaaja ohjaa ja tukee ryhmiensä opiskelijoita opinto-ohjelman laatimisessa, mitoittamisessa ja muokkaamisessa sekä opintojaksovalinnoissa ja ylioppilaskirjoitus suunnitelmien tekemisessä. Hän ohjaa opiskelijoita myös jatko-opintojen suunnittelussa ja hakuprosessissa huomioiden kunkin opiskelijan mahdolliset tuen tarpeet lukioaikana. Opintojen suunnittelussa hyödynnetään mahdollisuutta pidentää opintoaikaa ja hajauttaa ylioppilastutkinto siten, että työmäärä jakautuu tasaisemmin ja opiskelija voi edetä omaan tahtiinsa. Opintojaksovalintoihin liittyviä oppimisen tuen keinoja voivat olla mm. oppiaineittaisen opetuksen keskittäminen samoille opettajille sekä kuormittavien aineiden sijoittaminen eri jaksoihin mahdollisuuksien mukaan.

Opiskelijaa opettavat aineenopettajat, erityisopettaja ja opinto-ohjaaja suunnittelevat tukitoimet yhdessä opiskelijan kanssa. Yhteistyötä voidaan opiskelijan suostumuksella tehdä myös muiden asiantuntijoiden kanssa. Tukitoimet ja niiden muutokset kirjataan opiskelijan pyynnöstä tai suostumuksella henkilökohtaisen opintosuunnitelmaan. Tukitoimista vastaava aineenopettaja, erityisopettaja tai opinto-ohjaaja huolehtii, että opiskelija tietää mahdollisuudesta tukitoimien kirjaamiseen. Ko. työntekijä selvittää samalla opiskelijan toiveen/suostumuksen asian kirjaamiseen, suostumus kirjataan opiskelijahallintojärjestelmään. Tukitoimien toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan ja arvioidaan lukuvuosittain ryhmänohjaajan, aineenopettajien, erityisopettajan ja opinto-ohjaajan yhteistyönä.

Opiskelijan oppimista ja hyvinvointia tuetaan tarvittaessa monialaisena yhteistyönä. Opiskelija voi saada tukea ja ohjausta myös muulta henkilöstöltä.

Osana oppimisen tukea opiskelijan oppimista voidaan edistää oppimista ja hyvinvointia lisäävillä lukion oppimäärään sisältyvillä opinnoilla, jotka antavat tukea esimerkiksi opiskelutaitoihin, elämänhallintaan tai eri oppiaineiden opiskeluun.

4.2.2 ERITYISOPETUS

Opiskelijalla on oikeus erityisopetukseen, mikäli edellä kuvattu oppimisen tuki ei ole riittävää opiskelijan tuen tarpeeseen nähden ja hän tarvitsee todennettujen oppimisvaikeuksien tai muun niihin rinnastettavan syyn vuoksi erityisopetusta lukion oppimäärän suorittamiseksi. Olennaista on, että tukitoimia arvioitaessa oppimisen tukea on kokeiltu monipuolisesti ja se on todettu riittämättömäksi opiskelijan tuen tarpeiden kannalta.

Todennetuilla oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan sellaisia opiskelijan oppimista vaikeuttavia tekijöitä, jotka on tunnistettu joko perusopetuksen tai lukio-opintojen aikana. Nämä tekijät voivat johtua pitkäkestoisesta oppimisvaikeudesta, merkittävästä neuropsykiatrisesta vaikeudesta tai muusta oppimista haittaavasta vammasta tai sairaudesta. Muulla rinnastettavalla syyllä tarkoitetaan tilanteita, joissa opiskelija tarvitsisi erityispedagogista tukea jonkin muun syyn kuin oppimisvaikeuksien, vamman tai sairauksien takia. Muu syy voi olla esimerkiksi vaikeaan elämäntilanteeseen liittyvä syy, joka vaikeuttaa merkittävästi ja pitkäkestoisesti opiskelua ja oppimista.

Mikäli opiskelija on perusopetuksen aikana saanut oppilaskohtaista tai erityistä tukea, tukitoimet on kirjattu opiskelun tukea koskeviin pedagogisiin asiakirjoihin. Perusopetuksen järjestäjän on oppivelvollisuuslain ja lukiolain perusteella toimitettava perusopetuksen päättyessä voimassa oleva oppimisen tukea tai erityisopetusta koskeva hallintopäätös lukiokoulutuksen järjestäjälle, toimitettavaksi toivotaan myös perusopetuksen viimeisen lukuvuoden oppilaskohtainen pedagoginen asiakirja. Lukiokoulutuksen järjestäjän on tällöin selvitettävä ja arvioitava opiskelijan erityisopetuksen tarve perusopetuksen aikana tehdyn päätöksen pohjalta.

Lukioaikana oppimisvaikeuksia voidaan todentaa esimerkiksi seulojen ja testien avulla. Opiskelijaa ja häntä opettavia opettajia voidaan haastatella, jotta voidaan arvioida oppimisvaikeuksien vaikutuksia opiskeluun sekä tarvittavia tukitoimia. Tarvittaessa oppimisvaikeuksien todentamisessa tehdään yhteistyötä opiskeluhuoltopalvelujen henkilöstön kanssa. Jos oppimisen tuen keinot arvioidaan riittämättömiksi heti lukio-opintojen alussa, erityisopetusta voidaan tarjota ja erityisopetuksen päätös tehdä jo lukion alkuvaiheessa. Silloinkin rinnalla ovat käytössä luvussa 4.2.1 kuvattuja oppimisen tuen peruskeinot, kuten tukiopetus ja opetuksen eriyttäminen.

Erityisopetusta antaa erityisopettaja, jonka kelpoisuudesta säädetään asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuudesta. Erityisopettaja vastaa erityispedagogisten tukitoimien tarpeen arvioinnista sekä opiskeluun ja osaamisen osoittamiseen liittyvien tukitoimien suunnittelusta. Erona luvun 4.2.1 erityisopettajan antamaan helposti saavutettavaan, matalan kynnyksen oppimisen tukeen on se, että hallintopäätökseen perustuva erityisopetus kohdentuu syvällisemmin todennettuihin oppimisvaikeuksiin tai niihin rinnastettaviin syihin, se on systemaattisempaa ja tarkemmin tavoitteellistettua kuin oppimisen tuki. Se voi olla esimerkiksi perusteellisempaa opiskelutaitojen opettamista, toiminnanohjauksen tukemista tai tukea ajanhallintaan, itsenäiseen opiskelun tavoitteiden asettamiseen ja niiden saavuttamiseen.

Erityisopettaja suunnittelee tukitoimet yhdessä opiskelijan kanssa. Tukitoimien toteutuksessa ovat tarvittaessa mukana aineenopettajat ja opinto-ohjaaja. Erityisopetuksessa huomioidaan myös opiskelijan tarvitsemat erityisjärjestelyt osaamisen osoittamiseen liittyvissä tilanteissa opiskeluaikana ja ylioppilaskokeissa. Erityisopetus kirjataan opiskelijan pyynnöstä/suostumuksella henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan. Erityisopettaja selvittää tukitoimien suunnittelun yhteydessä opiskelijan toiveen/suostumuksen kirjaamiseen, suostumus kirjataan opiskelijahallintojärjestelmään.

Lukiolain mukaan lukioon hyväksyttävillä tulee olla koulutuksen järjestäjän arvioimana riittävät edellytykset suoriutua lukion oppimäärän opinnoista. Harkinnanvaraisessa haussa hakeneiden kohdalla rehtori tekee arvioinnin. Lukiokoulutuksessa ei ole mahdollista poiketa oppimäärän mukaisista tavoitteista. Lukiolaissa määrätään myös erikseen, että hakijaa ei voida ottaa opiskelijaksi, jos hänellä ei ole riittäviä valmiuksia opetuskielen suulliseen ja kirjalliseen käyttämiseen ja ymmärtämiseen. Hakuvaiheessa arvioinnin tekee strukturoidusti S2-opettaja tai äidinkielen opettaja sekä rehtori. Erityisopetuksessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä opiskeluhuollon sekä opiskelijan hoito- ja kuntoutusverkoston kanssa opiskelijan suostumuksella. Vammaisten opiskelijoiden tuen tarpeisiin vastaamiseksi tehdään tarvittaessa yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa.

Koulutuksen järjestäjän nimeämänä lukion rehtori tekee hallintopäätöksen opiskelijalle annettavasta erityisopetuksesta. Hallintopäätös tehdään erityisopetuksen tarpeen ilmetessä tai opiskelijan tai alaikäisen opiskelijan huoltajan tai laillisen edustajan tuen tarvetta koskevan pyynnön tai tahdonilmaisun perusteella. Opiskelijaa ja alaikäisen opiskelijan huoltajaa tai laillista edustajaa tulee kuulla ennen päätöksen tekemistä. Päätös voi olla myönteinen tai kielteinen riippuen rehtorin tekemästä arvioinnista erityisopetuksen antamisen kriteerien täyttymisessä. Päätöksenteossa noudatetaan hallintolain ja kuntalain säännöksiä.

Erityisopetuksen tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan opintojen kuluessa jaksoittain ja tarvittaessa tukea vahvistetaan tai vähennetään. Erityisopettaja, aineenopettajat, opinto-ohjaaja ja opiskelija tekevät arviointia yhteistyössä. Erityisopetuksen tuki voidaan lakkauttaa, jos erityisopetuksen tarvetta ei enää ole. Lakkauttamisesta tehdään hallintopäätös.

4.2.3 OPISKELUN POIKKEAVA JÄRJESTÄMINEN JA AVUSTAJAPALVELUT

Opiskelun poikkeava järjestäminen voi koskea kaikkia lukio-opiskelijoita, myös jo tuettuja opiskelijoita. Opiskelun poikkeava järjestäminen ei tarkoita poikkeamista oppimäärän tavoitteista vaan opiskelijan opiskelun järjestämisestä osittain toisin kuin lukiolain ja -asetusten määräyksissä lukiokoulutuksesta säädetään ja paikallisessa opetussuunnitelmassa määrätään.

Poikkeavat järjestelyt voidaan tehdä opiskelijan hakemuksesta tai hänen suostumuksellaan. Ne tehdään vain niiltä osin kuin ne ovat välttämättömiä. Järjestelyt kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan.

Opiskelijan työskentelyä, oppimista ja osaamisen kehittymistä arvioidaan monipuolisesti. Tukea tarvitsevalle opiskelijalle annetaan mahdollisuus osoittaa osaamistaan eri tavoin. Nämä tavat suunnitellaan opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Osaamisen osoittamisessa käytettäviä yksilöllisiä järjestelyjä ovat esimerkiksi lisäajan antaminen tai pienryhmätilan käyttäminen. Opiskelijan tarpeiden mukaan voidaan käyttää myös muita tarkoituksenmukaisia erityisjärjestelyjä.

Ylioppilaskokeiden mahdollisia erityisjärjestelyjä varten opiskelijaa ohjataan tarvittavien lausuntojen hankkimisessa ja erityisjärjestelyiden hakemisessa ylioppilastutkintolautakunnalta. Opiskelija tekee erityisjärjestelyhakemuksen yhdessä erityisopettajan kanssa.

Opiskelijaa ohjataan tarvittaessa hakemaan vammaispalvelulain tai muun lain mukaisia avustajapalveluita, erityisiä apuvälineitä ja muita palveluita. Opiskelijan jaksamisen ja hyvinvoinnin tukemisessa voidaan tehdä yhteistyötä opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisten tai tarvittaessa muiden toimijoiden kanssa. Erityisopetuksen ja muun oppimisen tuen rinnalla opiskelijalla on oikeus saada myös yksilökohtaista opiskeluhuoltoa oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti.

4.2.3 TUKITOIMISTA JA NIISTÄ KOSKEVISTA OIKEUKSISTA TIEDOTTAMINEN OPISKELIJOILLE JA HUOLTAJILLE

Yleinen tiedottaminen oppimisen tukitoimista tapahtuu lukion paikallisen opetussuunnitelman, koulun kotisivujen ja opinto-oppaan kautta. Niissä tukitoimiin liittyvä tieto on jatkuvasti opiskelijoiden ja huoltajien luettavissa.

Lukioon hyväksytty opiskelija huoltajineen saa kesäkuussa valintakirjeen mukana luettavakseen monikieliselle opiskelijalle suunnatun tiedotteen suomen kielen taitotason arvioinnista ja opinnoista sekä tiedotteen, jossa kerrotaan lyhyesti lukio-opiskelun oppimisen tuesta ja erityisopettajan työnkuvasta sekä tiedonsiirrosta.

Lukio-opintojen alussa pidettävässä huoltajatapaamisessa esitellään lukio-opiskelun oppimisen tukea sekä ryhmänohjaajan, aineenopettajan, erityisopettajan ja opinto-ohjaajan välinen työnjako helpottamaan opiskelijan ja huoltajan yhteydenottoa tiedon jakamisessa, kysymysten esittämisessä ja palautteen antamisessa.

Opinto-ohjaajien ja erityisopettajan yhteistyönä pidetään ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoille oppitunti oppimisen tuesta ja erityisopetuksesta.

Ylioppilastutkinnon kokeiden erityisjärjestelyistä tiedotetaan opiskelijoita lukio-opintojen alkamisesta lähtien säännöllisesti opinto-ohjaajien ja erityisopettajan opiskelijatapaamisissa. Toisen vuosikurssin opiskelijoita huoltajineen erityisopettaja tiedottaa kevätlukukauden alussa ja uudelleen abiturienttivuoden syyslukukauden alussa massaviestillä erityisjärjestelyjen hakemisesta.